

„A KIRÁLYT TISZTELJÜK, ANNAK PARANCSOLATAIT
TELJESÍTÜK”

Kommunisták voltak-e a hívők a dualizmus idején?

A Pest-Budai hívők első írásos nyoma a szabadságharc után egy 1850. április 18.-én kelt, Bécsből érkezett leírat nyomán fogalmazott jelentés. Egy Szór Ferenc nevű kommunistát kerestek, akit ugyan nem találtak, de a Pest-Budai hívő házi gyülekezeteket, mint gyanús összejöveteleket gondosan jelentették a magas Helytartó Tanácsnak. A vizsgálat kiderítette, hogy nem az államhatalom megdöntésére irányul a jámbor nazarénus és baptista hívők házi istentisztelete. A fennmaradt iratanyag azt bizonyítja, hogy a békés, házi istentiszteletekre igyekeztek rábizonyítani, hogy kommunisztikus mozgalmak titkos gyűlései.

A szabadságharc utáni feszült, politikai gyanúsításokkal terhelt légkörben hamar a nyomozóhatóságok látkörébe kerültek a nazarénusok. 1850. április 20-án Pest város kapitánysága jelentette, hogy Rakicz József lakatos, terézvárosi lakos nem kereszteltette meg újszülött gyermekét, mert egy olyan vallásfelekezet tagja, akiknek törvénye tiltja a gyermekkeresztiséget. Az apa a kihallgatáskor azt vallotta, hogy „a csecsemő képtelen megérteni a kereszttség szentségét, és ezért nem is lehet tagja egy keresztény hívő gyülekezetnek. Csak akkor részesülhet a kegyelem szentségében, amikor érett korban kifejlődött a felelősségtudata.”¹ Ez a nazarénus álláspont volt. 1844-ben a megyei karhatalom Zalában erőszakkal keresztelte meg Kovács József egyik újszülött gyermekét.² Kropacsik János ugyancsak megtagadta 1849-ben született fiának megkeresztelését.³ Ebben a megtagadásban az állam rendje elleni vétséget látta a hatóság, ezért széles körű nyomozást rendelt el. Eredményeképpen kiderült, hogy egy Knippelt Antal nevű, Poroszországból származó szabólegény tanítása nyomán terjedt az új hit. Ő volt ekkor a pest-budai gyülekezet vezetője.

¹ Bányai Jenő: Bemérintő közösségek a szabadságharc és a Bach korszak idején. (kézirat) (Hadtörténeti Levéltár, Budapest, 1850, 1–2. sz. ügyirat 19-kk. 1965.

² EÖTVÖS 1904. 234.

³ *Vasárnapi Újság* 1880. júl. 25./ 957-959 Adalékok a magyarországi nazarénusok történetéhez. – írta: Törő Lajos.

A 17 új hívővel szaporodott gyülekezet rendszeresen tartott összejöveteleket. A katolikus vallást hamis hitnek vallották. Bátran hirdették, hogy a papokra nincs szükség, mert Isten igéjének magyarázatára Isten Lelke képesít. A hatóság a nem pesti illetőségű tagokat kitoloncolta a városból, a Bibliákat és az énekes könyveiket elkobozta és „bűnjelként” a felsőbb hatósághoz továbbította. Kovács József körül szerveződő Nemesboldogasszonyfán található csoportot is üldözni kezdték. Kovács Józsefet kékre-zöldre verték. Bella József 1850 nyarán, Keszthelyen járt, hogy erősítse a kis közösséget, de amikor Veszprémen keresztül utazott, elfogták társaival együtt. A püspök elé állították és négy napi fogság után hazatoloncolták. Az üldöztetésről Fröhlich is tudott. A magyarországi híveinek irt, kitartásra buzdító levele ránk maradt.⁴

Az újabb és újabb nyomozások jelentést adnak a pest-budai nazarénus csoport összejöveteleiről. Egy 1850. április 22-én kelt jelentés szerint a Kerepesi úton az úgynevezett Almásy-féle barakkban, a házmesternél gyülekeztek esténként 7 és 9 óra között. Ezeket az összejöveteleket betiltotta a hatóság, de csakhamar a város Rókuson túli részén a Conti és a Gyöngytyúk utcában folytatódtak a délutáni istentiszteletek. A csoport egy Fränzel nevű asztalos lakásában gyülekezett, aki a vasútnál dolgozott. A szerveződő gyülekezetről a Pesti Napló⁵ is tudósított melyből megtudjuk, hogy Knippelt Antal a csoport igazi vezetője, aki az Erdélybe távozott Denkel János utódja. Őt is kiutasították azonban a városból 1850 májusában.

A kiutasított nazarénusokat Móron Korb József fogadta be. Pesten viszont Fränzel lakásában Alker városparancsnok 1850. november 11-i jelentése szerint a következőképpen folyt az istentisztelet.

„Tegnap a délelőtti órákban Fränzel vasúti munkás Conti utcai lakásán áhítatot tartottak, melyen 10 férfi és 5 nő és rajtuk kívül több vendég jelent meg. A szekta tagjai részben térdelve, részben állva imádkoztak barátaikért és üldözőikért, közösségüknek egy Kovács nevű tagjáért, akiket testvérüknek neveztek és valahol Pest környékén tartózkodik,⁶ Strassburgban élő Fröhlich testvérükért, a Svájcban lévő testvérközösségért, az áhítaton jelen lévő Káplán testvér feleségéért... Ezen kívül imádkoztak egy

⁴ KARDOS–SZIGETI 1988. 82-83.

⁵ *Pesti Napló* 1850. aug. 2./ 3.; *Pesti Napló* 1850. aug. 4./ 3.

⁶ A jelentés téved, Kovács József Zalában lakott.

magányban lévő testvérükért, akinek nevét elhallgatták, öfelségéért, a magas kormányért és végül a helyi hatóságokért. Az imádság után a csoport egyik tagja, név szerint Bella vasúti lakatos, beszédet mondott, és a jelenlévők előtt bibliaverseket idézett. A csoport tagjai nyíltan hangoztatták egymás között, hogy mivel szektájuk széles körben elterjedt, és mert több tekintélyes személlyel állnak összeköttetésben, további fennmaradásuk biztosítva van.”⁷

A nyomozási eredmények alapján 1851. január 26-án a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium közleményt adott ki a nazarénusokról. Így jellemezte őket:

„Olyan személyek... akik anélkül, hogy egyházközségük kereteiből formailag kilépnének, egy külföldről származó vallási szektához csatlakoznak. Ezek követői, bár Krisztus követői vagy nazarénusok nevet viselik, valójában nem mások, mint ezeknek a szektáknak a kései, de kevésbé veszélyes leszármazottai, akik újrakeresztelnek.”⁸

A miniszteri közlemény a nazarénus tanításokat is röviden ismerteti. Ennek legfontosabb pontja az, hogy a gyermekkeresztiséget elvetik, és „bár a katonai szolgálatot nem tagadják meg, de a háborúban való emberölést bűnös dolognak tartják. Nézetük szerint a házassághoz négyhetes kihirdetésen és hatósági beleegyezésen kívül semmi sem szükséges.” A közlemény szerint, bár a szekta vezetősége Bécsben, egy szabóüzemben található, de itt a hívek száma nagyon csekély. Csehországban, Leitmeritzben voltak nazarénusok. A nyomozás szerint Magyarországon Liptón, Porubkán, Liptószentmiklóson, Csorbán, Nemesen, Móron és Póron és Pesten vannak nazarénus hívek, akik egymással leveleznek és kölcsönösen bátorítják egymást. A jelentés szerint a legjelentősebb csoport a pesti gyülekezet.

Érdekes, hogy a közlemény a kemény állami beavatkozást nem tartja célra vezetőnek, mivel ez csak erősítené őket szabadon vállalt hitükben. „Ennek a térítgetéstől el nem hajló szektának elharapózását csak a nép buzgó és alapos tanításával és vallásoktatásával lehetne meg-

⁷ Bányai Jenő (1965) Hadtörténeti Levéltár, 1850.I.7. sz. 1850. november 11-ei irat.

⁸ KUZMANYI 1856. 411.

akadályozni.” Vagyis az egyházak hatáskörébe utalta a nazarénus kérdés megoldását.

Az állami, karhatalmi üldözést ez a közlemény nem szüntette meg. A pesti gyülekezet az akkori Terézváros szélén a Lämmerstrasse 948. szám alatt, Schmiedt Péter vasúti asztalos bérelt lakásán gyűlt össze.⁹ 1851. január 30-án Alker városparancsnok rendeletére a lakásban házkutatást tartottak, de a gyülekezetet nem találták ott. Csak Bella József és Kobera Emánuel volt a lakásban. A házkutatás során 6 könyvet, 16 vallásos füzetet 1 kéziratos hitvallomást és 95 levelet foglaltak le, amelyek Svájból, Hamburgból és magyarországi nazarénus hívektől származtak.

Kobera Emánuel és Bella Józsefet, aki a nazarénus csoport vezetője volt, letartóztatták és átadták a haditörvényszéknek. Kobera sorsáról Bauhoffer György, a budavári evangélikus lelkész ránk maradt egyháztörténeti kéziratában így tudósít. „Alig egy hete letartóztatták, mert hosszabb idő óta titokban ima-összejövetelt tartott Pesten, s miután nem volt hajlandó bevallani, hogy hol szerezte Bibliáját, négy hétig fogva tartották.”¹⁰

Bella Józsefet átadták a katonai ügyészségnek. Kihallgatási jegyzőkönyve ránk maradt.¹¹ Bellát több ízben is kihallgatták. Hitvallásáról így vallott a jegyzőkönyv szerint:

„Az én hitvallásom annyi, hogy Krisztus engem megtisztított minden igazságtalanságomtól és gonoszságomtól, amit előbb elkövettem. A második keresztségben azért részesültünk, mert első kereszttételünkönkről semmit sem tudunk, és mert Krisztus tanítása szerint szükséges, hogy az ember higgyen és azután keresztkedjék meg”. A jegyzőkönyvben megtaláljuk a kisdudai gyülekezet jelentősebb tagjainak nevét és azt is hogy nemcsak vasárnap délelőtt és délután jönnek össze a gyülekezet tagjai, hanem kedden és csütörtökön „munkás istentiszteleteket” (Arbeiter Gottesdienst) is tartanak. Bellát és társait a katonai kerületi bíróság kiutasítja, de Bella meghurcoltatása tovább tartott. Ügye, mivel a vallásos szövetekezést „munkásegyletnek” minősítették átkerült a hadbírósághoz. A bíróság nem kívánt

⁹ Schmiedt Péter később neves egyházi szolga lett.

¹⁰ Bauhoffer György (1929): *Geschichte der evangelischen Kirche in Ungarn*. – Gépírt másolatát Karner Károly készítette el (Sopron, 1929). Országos Evangélikus Könyvtár A. 3043. Az idézet. I. fejezet 26, 68.

¹¹ Bányai Jenő (1965) 27. sz. melléklet (Hadtörténeti Levéltár, 185.II.2. sz. ügyirat)

politikai pert csinálni ügyükből ezért a következő határozatot hozták: „Bella József és hitsorsosai nem lehettek tisztában cselekedeteik következményeivel, s miután összejöveteleik csupán 10-12 személyre korlátozódtak, véleményünk szerint nem lett volna szabad a kivételes állapotra vonatkozó rendelkezéseket rájuk vonatkoztatni... Mindenesetre a jövőben rendőri ellenőrzés alá kell őket helyezni, visszaesés esetén pedig teljes szigorral kell őket sújtani.”¹²

A bírósági döntés után egy kicsit csökkent az üldözés heve, de a nazarénus gyülekezetek tagjait név szerint nyilvántartották, megfigyelték, ellenőrizték és büntetésekkel fenyegették, Bella büntetését pedig a vizsgálati fogsággal letöltöttnek vették. A nyomozó hatóságok előtt nyilvánvaló lett, hogy a nazarénusokat burkolt kommunistasággal vádolni alaptalan.

„Mindamellett, hogy ezen felekezetűek célja egyedül a viszonyos lelki épületesség és serkentés, az egyesülésük alapjául kitűzött lelki szövetség szellemében, mégis összejöveteleiket minden engedelem nélkül túrni nem lehet, ezen nézetből kiindulva azokat a cs. kir. kat. parancsnokság már előbb, most újabban pedig szigorúan betiltotta.”¹³

Érdekes Bauhoffer György megjegyzése a pest-budai bibliás csoportokról: „Ezek... a magas kormány előtt nemcsak azért keltettek méltán gyanút, mert nemcsak... éjjel tartottak imaórákat, hanem... majdnem mind az iparos osztályhoz tartoztak.”¹⁴

Viszont az úgynevezett történeti egyházak, akiket az állam hatékony szekta ellenes misszióra buzdított, igyekezett a kommunista váddal az államot arra rávenni, hogy adminisztratív eszközökkel szorítsa vissza a hívő közösségek terjedését. Ezért arról cikkeztek a protestáns lapok: „félő, hogy Owen úr eszméi uralkodnak közöttük”. Még a nagyhírű Ballagi Mór is kommunistasággal vádolja az egymást segítő, puritán életformát gyakorló hívőket.

¹² Bányai Jenő (1965) 30. (492/1857. sz.)

¹³ Bányai (1965) 30–31. – Hadtörténet Levéltár, Militár Districts Kommando, Pest, 1854–55. 7. sz csomag.

¹⁴ Bauhoffer György (1929) 26, 68.

A szabadságharc bukása után a kis baptista csoport is fennakadt a minden gyanús után nyomozó katonai kormányzat hálóján. Ekkor még a nazarénusok voltak többségben, akiknek megpróbáltatásairól az előző fejezetben írtunk. Hasonló sors várt Rottmayer kis gyülekezetére, ami ekkor az Óbudán lakó Scharschmiedt Károly lakásán gyűlhetett össze.¹⁵ Mivel a bibliaterjesztés a baptista misszió egyik fontos ága volt, Rottmayer a nazarénusok részére is Bibliákat hozatott Hamburgból, amit a házkutatások során rendszeresen megtaláltak és elkoboztak. Csofják Attila (1853-1934), akinek Rottmayer apósa volt, feljegyezi, hogy „a rendőrség... egy láda vallásos iratot foglalt le nála, és csak egy előkelő főuri hölgy közbenjárására kapta vissza”. Ez valószínűleg Mária Dorottya (1800-1855), József nádor özvegye lehetett.¹⁶ A Brit és Külföldi Biblia Társulatot 1851. július 16-án, a protestáns szuperintendensek tiltakozása ellenére bezárták, és a raktáron lévő Bibliákat is el kellett az országból szállítani.

A két, egymástól függetlenül működő csoport munkájáról Bauhoffer György (1806-1964) budavári evangélikus lelkész is tudott. Így írt róla:

„Ezek a baptisták a magas kormány előtt azért keltének gyanút, mert nemcsak titkos imaórákat tartottak, hanem egymás között is két pártra szakadva, egészen Münzerre és annak garázdságaira emlékeztettek.¹⁷ Majdnem mind az iparos osztályhoz tartoztak. Körülbelül húszan voltak, de a Biblia és más kisebb vallásos iratok terjesztése körül oly buzgalmat, sőt vakmerőséget tanúsítottak, hogy a számukat több száznak gondolhatták. Némelyek oly ész nélkül dolgoztak, katolikus és az evangélikus egyház ellen olyan kifejezéseket használtak, hogy a magas kormány a külföldieket kiutasította.”¹⁸

Az 1860-as években kibontakozódó szabadegyházi misszióknak új helyszíne a Dél-Alföld. Itt erősödtek meg a nazarénusok. Itt bontakozódott ki a baptista misszió gyorsan fejlődő szervezete. Itt indul a methodista és részben az adventista misszió is hazánk területén. Ez egy többnemzetiségű peremterülete a Kárpát-medencének, ami a kelet és

¹⁵ Bányai Jenő (1971c) 30.

¹⁶ BUCSAY 1985. 203-204.

¹⁷ Thomas Münzer (1490-1528) 16. századi forradalmi mozgalma utal Bauhoffer.

¹⁸ Bauhoffer György (1929) 73. jegyzet.

nyugati kereszténység között máig észlelhető vallási és kulturális különbségeket okozó, az egész Európán áthúzódó határ mentén fekszik. A missziók új célcsoportja a paraszt ekkleziolák népe. Ennek a missziói lehetőségnek felfedezője Kalmár (korábbi nevén Krämer) István, aki Szeberényi szerint „a nazarénizmus legbuzgóbb apostola”¹⁹ volt. Őt Eötvös Károly is ismerte, és személyesen kikérdezte.²⁰

Kalmár István²¹ korábban belépett a ferences rendbe, Dunaföldváron bölcsészeti és teológiai tanulmányokat folytatott, de három éves tanulás után abbahagyta a teológiát, kilépett a rendből, jogásznak majd színésznek állt. 1848-ban Kmetty György tábornoknál teljesített kémszolgálatot a szerbek ellen. A szabadságharc bukása után talán Bécs környékén bujkált. Pesten fogták el, és a nazarénusok közé zárták be. Zárkájába meghallotta a szomszéd cellában a nazarénusok biblia-magyarázatát. „Ő... az ajtón lévő lyukon beszédbe eredt a szentírás magyarázókkal... ezek őt megtérítették a kulcslyukon át.”²² Kiszabadulva Hackel Ferenc keresztelte meg hívő keresztséggel Pesten.

Hazatérve 1854 tavaszán nagy tűzzel látott hozzá a megismert új tanítás hirdetésének, melyet különösen a reformátusok fogadtak nagy örömmel. „Először születési helyén, Pacséron lépett föl, s innen, mint központból terjedt az, előbb a szomszéd Ómorovicára, majd nagyobb körben Hegyesre, Feketicsre, Bajára, Kulára, Óbecsére, Moholyba, Petroveszelóra, Tiszaföldvárra, Szabadkára és Újvidékre. Maga az apostol körüljárt faluról falura. A Biblia s különösen az Újtestamentum egyes részeit megható ékesszólással fejtegette. Úton-útfélen prédikált. A nép prófétának tartotta, s hallgatására tömegek tódultak. Előbb a kíváncsiság vezette őket, később hittek neki, s a ragaszkodást csak növelte azon (ki tudná, miből indokolható) epéskedés, melynek a papság ellen beszédeiben kifejezést adott. Munkálkodása az illetékes körökben eleinte úgy látszik – csak mosolyt vagy gúnyt keltett, vagy ha nem is, de kellő figyelemre méltatva nem lőn. Ellensúlyozási törekvésnek csak itt-ott és csak kevés, óvó rendszabályoknak pedig semmi nyoma.”²³

¹⁹ SZEBERÉNYI 1888. 35.

²⁰ EÖTVÖS 1904. 234, 291.

²¹ SZIGETI 1987. 178-193.

²² *Vasárnapi Újság* 1870. JÚL. 24./ 375-376. A nazarénusok Bácskában. – írta: Bíró Pál.

²³ SZEBERÉNYI 1888 25.

1854. február 18-án a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium az egyes vallásfelekezetek hatáskörébe utalta a nazarénusok ügyét. Erről értesítették az illetékes szuperintendenseket 1855 májusában, majd papi gyűlésen figyelmeztették a lelkipásztorokat a nazarénus veszélyre. A kollektív szörnyülködésnek azonban nem lett semmi fogantatja. Kalmár sikerei láttán a Dunamelléki Református Egyházkerületben az a határozat született, hogy a kerület legjobb szónokai fognak evangelizálni Pacséron. 1858. májusában Baksay Sándor (1832-1915) a jeles író, valamint kiváló egyházi szónok, Szilády László (1812-1862) el is ment Pacséra prédikálni, és a nazarénusokkal beszélgetni. Minden eredmény nélkül. A nazarénusok ugyanis „végighallgatták a szép beszédek, azután, ha kijöttek a paplaktól, azt sügták egymásnak: az ördög szép színbe öltözött.” A nagy tekintélyű Szilády László Kalmárt is próbálta meggyőzni – hasztalanul. Bíró Pál szerint Kalmár ezekkel a szavakkal búcsúzott el tőle: „Világosítsa fel a Szentlélek, édesem, magát is”²⁴

Mivel a szelíd meggyőzés eredménytelen volt az 1857-58-as évben újabb üldözés indult a nazarénusok ellen. A katonai szolgálat megtagadása és a gyermekek keresztelésének elmulasztása volt ellenük a legfőbb vád. A hatóságilag elrendelt keresztelőket is megakadályozták, sokszor elretesztelték az ajtókat, amiket erőszakkal törtek be a hatóságai emberei, hogy az újszülötteket keresztelni vigyék.²⁵

Az üldöztetésből Kalmár sem maradt ki. 1858-ban letartóztatták, és mint néplázítót először Zomborban, majd később Budán tartották fogva. Itt nem tudtak vele mit kezdeni, hiszen nem volt más bűne csak a prédikálás. Ezért örültnek nyilvánították és a hírhedt döblingi tébolydába zárták hét évre. Ezalatt Kalmár lefordította az Újszövetséget.²⁶ Kalmárt 1863. végén szabadon bocsátották az elmeegógyintézetből, azzal a szigorú tilalommal, hogy semmiféle egyházi ügybe ne állja bele magát. Ezt a megtört, megfáradt Kalmár be is tartotta.

Ha a nazarénus gyülekezetek kialakulásának módját meg akarjuk érteni, akkor a legjobb, ha a hódmezővásárhelyi gyülekezet

²⁴ *Vasárnapi Újság* 1870. júl. 24./ 375-376. Bíró Pál: A nazarénusok Bácskában.

²⁵ *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* 1867./ 693. Az Alsóbaranya-bácsi egyházmegye közgyűlése. Feketehegy, 1867. május 15–16.

²⁶ OSZ. Kézirattár. Oct. Hung. 434.; BÖTTYÁN 1982. 99-100.; KARDOS–SZIGETI 1988. 118-119.; A kéziratot Kalmár 1889-ben adta el a könyvtárnak.

indulását vesszük példa gyanánt.²⁷ Az 1860-as években a szegény emberekre nehéz idők jártak. 1863-ban az egész Alföldön egy soha nem tapasztalt aszály pusztított. Nem termett a föld, kiégtek a legelők, az állatok pusztultak és novemberre minden tartalékát felélte az ország. 1863 novemberében egy különös ember járt Hódmezővásárhelyen házról-házra. A pattanásig feszült társadalmi helyzetben a hatóságok hamar felfigyeltek rá. Nem koldult, hanem a Bibliáról beszélt és magát hívőnek mondta. Egyesek azt állították róla, hogy ő az Antikrisztus, mások prófétának, csavargó diáknak vagy éhenkórász kalandornak tartották. A híre egy hónap múlva már Budára is eljutott. Pedig csak nazarénus volt, a neve Ethei Károly.

A református presbitérium november 29-én a következőket határozta:

„Némely hitrajongók itt városunkban valami ács Tóth Ferenc és Soós Sándor csizmadia házaiknál felváltva – bizonyos csavargó lakatoslegény vezetése alatt, gyűléseket tartanak és ott vallásosság színe alatt egyházunk, vallásunk ellen a legilletlenebb rágalomokkal izgatnak a nép közt egyházunk lelkipásztorai ellen azzal igyekeztek zavart előidézni, hogy a gyermekeiket ne kereszteljék, ne írássák be a rendes anya-könyvekbe, mint úgy az egyháznak, mint az álladalomra nézve egyaránt veszélyes. Indítványoztatott azért a botrány okozóinak a hatósághozi följelentése.”²⁸

Az indítványt a presbitérium egyhangúan elfogadtatta a hatóság néhány napon belül Etheit börtönbe zárta. A vád az volt ellene, hogy „a könnyen félrevezethető népet összecsőditette” és az, hogy „a polgári társadalmi törvényekkel ellenkező eszméket” tanított.

Első kihallgatására december 5-én került sor, aminek jegyzőkönyve a Vasárnapi Újságban megjelent.²⁹ A vádakra Ethei így válaszolt: „Én sem a vallás, sem a polgári törvények ellen nem tanítok, hanem a tiszta igazságot elhomályosító cselekedetek ellen.” – Mégis börtönbe zárták Etheit és társait. December 23-án újra kihallgatták. Ez

²⁷ SZIGETI 1989. 85-107.

²⁸ A Hódmezővásárhelyi Református Gyülekezet Irattára. „Egyházgyűlési jegyzőkönyv (Pr.jk. VIII. 1893) 399. sz.

²⁹ *Vasárnapi Újság* 1866. jan. 14./ 17-18. Az úgynevezett nazarénusokról. – írta: Szél Farkas.

a kihallgatás a nazarénusoknak az állammal kapcsolatos álláspontját volt hivatva tisztázni. Ez foglalja össze a nazarénusok és a többi hívő csoport állásfoglalását az állammal kapcsolatos kérdésekről.

„Mondd el azon vallásfelekezet polgári és egyházi elveit, amelyhez tartozol

Polgári elveink: a királyt tiszteljük, annak parancsolatit s a rendeleteke teljesítjük, azoknak hódolunk – egyházi elveink: hogy közöttünk semmi előjáróság, aki fölöttünk uralkodjék, nincsen, csak egyedül Krisztus.

Te és párthíveid eszerint sem a polgári sem az egyházi előjárókat nem tartjátok szükségesnek?

A polgári hatóságokat, mint a király tisztartót igen is szükségesnek tartjuk, de az egyházi előjárókra: papokra és püspökökre semmi szükségünk.

Igaz, de a püspökök és a papok a király és az országos törvények rendeleteiből vannak: ha tehát ti a király rendeletének hódoltok, miért nem tisztelitek annak e részbeni rendeleteit?

A király nem rendelkezik az isteni tisztelettről, annálfogva az ő e részbeni rendeletei érvénytelenek.

Hát a katonai hatságokról és általában a katonaságról mit hisztek?

Azt hisszük, hogy aki a katonasághoz tartozik, az mihozzánk nem jöhet, és aki mi közöttünk van, az katona nem lehet, mert aki minálunk van, annak ölni nem szabad.

Eszerint ti az ország és az álladalom közös terheit és [...] kötelességeit nem akarjátok az ország többi lakosával egyformán viselni: pedig a katonáskodás a királynak, az országnak külső ellenségektől s belső háborúskodástól megóvása céljából elrendelt és felállított intézmény, így tehát a király rendeletének itt sem engedelmeskedtek?

Amivel tartozunk a császárnak, azokat mind kívánjuk teljesíteni, de akit az Úr elválasztott, az nem lehet többé katona.

Mit tarotok a földi javakról és azokról, akik a földi javakkal bírnak?

Azt tartjuk, hogy akiknek földi javakat adott Isten, azok valóságos tulajdonai azoknak, akiknek Isten azokat adta, s az ilyen javak tulajdonosai azokat, akik szükölködnek, segítik és részesítik.

És ha az ilyen földi javak tulajdonosai a szükölködőket azokból részesíteni nem kívánnák, kényszeríthetők-e arra, hogy másokat javaikból részeltessenek?

Kényszeríteni valakit arra, hogy földi javaikból másokat részesítsen, hitünk szerint nem lehet.”³⁰

Ethei okosan és őszintén válaszolt a feltett kérdésekre, s ez valószínűleg a bírakat is zavarta. Ezért perére csak 1964 őszén került sor. A hosszú jogi, kommunikációs, egyházi és világi herce-hurcából a nazarénusok kerültek ki erkölcsileg győztesen. Nem sikerült rájuk bizonyítani a társadalomellenesség vádját.³¹

1869-ben Hódmezővásárhelyen készült egy kis 40 lapos füzetecske, melynek Talán Szeremlei Sámuel a szerzője.³² Ez az egyetlen objektív ismertetése a korabeli hívő mozgalmaknak. Ebben a felsőbbség iránti engedelmességről a következőket olvashatjuk: „föltétlenül csak annyiban hajlandók engedni, amennyiben a hitükkel vagy értelmezésük szerint a Szentírással szemközt nem áll. Nyílt dacra azonban nem vetemednek: adófizetést vagy egyéb kötelezettséget pontosan teljesítenek. Ha a felsőbb rendeleteket betötniök lelkiismeretük tiltaná, nyíltan, de nem kihívólag kinyilatkoztatják, és a hitben erőseket a legdurvább kényszer sem szoríthatta engedelmességre [...] Különben a polgári élet izgalmi őket éppen nem érdeklik. Például a legközelebbi országos képviselő választási mozgalmakban hazaszerte nem ritkán lázas izgatottság volt tapasztalható: ők a mozgalmakon kívül maradtak. Nem elegyedtek bele”³³

³⁰ *Vasárnapi Újság* 1866. jan. 14./ 17-18. Az úgynevezett nazarénusokról. – írta: Szel Farkas.

³¹ A további eseményekről: KARDOS–SZIGETI 1988. 144-190.

³² A rendtartásainak ismertetése: Krisztusban Hívó gyülekezet. Íratott Hódmezővásárhelyen 1869-ben. Szeged. Nyomtatott Burger Zsigmondnál. Lásd KARDOS–SZIGETI 1988. 173-182.

³³ KARDOS–SZIGETI 1988. 173-182

IRODALOM

BOTTYÁN János

- 1982 *A magyar Biblia évszázadai*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

BUCSAY Mihály

- 1985 *A protestantizmus története Magyarországon*. Gondolat, Budapest.

EÖTVÖS Károly

- 1904 *A nazarénusok*. Révai Kiadó, Budapest.

KARDOS László – SZIGETI Jenő

- 1988 *Boldog emberek közössége*. A magyarországi nazarénusok. Magvető, Budapest.

KUZMANYI, Karl

- 1856 *Lehrbuch des allgemeinen und österreichischen Kirchenrechts nebst Urkundenbuch*. Wien.

SZEBERÉNYI Lajos Zsigmond

- 1888 *Nazarénizmus*. Pleitz Nyomda, Nagybecskerek.

SZIGETI Jenő

- 1987 Egy nazarénus szentember: a bibliafordító Kalmár István. In: Dankó Imre – Küllős Imola (szerk.): *Vallási Néprajz 3*. Debreceni Református Kollégium – ELTE Folklore Tanszék, Budapest. 178-193.

- 1989 Hódmezővásárhely lelki válsága 1863–1866. In: Benda Kálmán – Beliczay Angéla, F. Fogarasi Zsuzsa – Nagy Edit – Szabó András (szerk.): *A Ráday Gyűjtemény Évkönyve*. VI. Magyar Tudományos Akadémia – Soros Alapítvány Bizottság, Budapest. 85-107.

SZIGETI JENŐ

“WE RESPECT THE KING AND FULFILL HIS ORDERS”
Were the believers communist during the dualism?

The first written “foot-prints” of the Pest-Buda believers came from the Wiener report dated in April 18, 1850. They were looking for a communist named Ferenc Szór, – who was never found –, however congregations gathered at private residence were reported to the local government. Evidence proved that these local worships were not directed toward overthrowing the government.

Although, State Government encouraged large churches to dissolve these sectarian gatherings, these initiatives had little or no results. They helplessness were compensated with excuses like: because these bible groups are helping each other – they are probable communist people. Based on the existing sources, these documents reflects the relationship between the State and the just starting Nazarian and Baptist groups, and reflects to the conflicts and their views to Local and State Government.

Ybl Lajos lovag, budai várkapitány

Budapesti emlék a királyi várral